

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Gävleborgs län (X) enligt 3 kap 6 § miljöbalken

BOLLNÄS KOMMUN	3
Acktjära [X 421] (Hanebo sn)	3
Ersk-Pers i Östansjö [X 407] (Arbrå sn)	3
Freluga [X 424] (Bollnäs sn)	3
Knupbodarnas fäbodvall [X 411] (Hanebo sn)	3
Koldemo [X 406] (Arbrå sn)	3
Myckelängarna [X 410] (Hanebo sn)	3
Norrfly och Sörfly [X 408] (Hanebo sn)	4
Vallsta [X 405] (Arbrå sn)	4
Västerby och Rengsjö kyrkomiljö [X 412] (Rengsjö sn)	4
Växbo [X 402] (Bollnäs sn)	4
GÄVLE KOMMUN	4
Forsbacka bruk [X 811] (Valbo sn)	4
Gävle (X 800) (Gävle sn)	5
Hedesunda och Ön [X 807] (Hedesunda sn)	5
Norrlandet och Bönan [X 802] (Gävle sn)	5
Oslättfors bruk [X 806] (Hille sn)	6
Strömsbro [X 801] (Gävle sn)	6
Södra Valbobygden [X 808] (Valbo sn)	6
Sätra [X 812] (Gävle sn)	6
HOFORS KOMMUN	7
Storberget och Tjarnäs [X 965] (Torsåkers sn)	7
Torsåker [X 961] (Torsåkers sn)	7
HUDIKSVALLS KOMMUN	7
Agö, Dragö, Kråkö och Innerstö fiskehamnar [X 247] (Idenors, Njutångers och Rogsta sn)	7
Bålsö fiskehamn [X 248] (Hudiksvalls sd)	8
Delsbo och Bjuråker [X 212] (Delsbo och Bjuråkers sn)	8
Enånger [X 234] (Enångers sn)	8
Forsa [X 202] (Forsa sn)	8
Hudiksvalls stad [X 200] (Hudiksvalls sfg)	8
Hälsingtuna och Hög [X 203] (Hälsingtuna och Högs sn)	9
Iggesunds bruk [X 205] (Njutångers sn)	9
Kuggörens fiskehamn [X 244] (Rogsta sn)	9
Njutånger [X 206] (Njutångers sn)	9
Råbergsvallen [X 207] (Delsbo sn)	10
Strömbacka och Movikens bruk [X 201] (Bjuråkers sn)	10
LJUSDALS KOMMUN	10
Bygden kring Onsängssjön [X 312] (Ljusedals sn)	10
Digerkölsvallen [X 321] (Färila sn)	10
Fågelsjö finnmarksby [X 326] (Orsa sn)	11
Harsens fäbodvall [X 331] (Järvsö sn)	11
Håvra [X 313] (Färila sn)	11
Järvsö [X 300] (Järvsö sn)	11
Karsjö [X 302] (Järvsö sn)	11
Kvistabäckens flottled [X 328] (Ramsjö sn)	12
Mågamon [X 330] (Ljusedals sn)	12
Nors ångsåg [X 307] (Ljusedals sn)	12
Prästvallen [X 332] (Järvsö sn)	12
Stocksbo [X 317] (Färila sn)	12

Storhaga och Sunnanå [X 311] (Ljusdals sn)	12
Svedbovallen [X 301] (Järvsö sn)	13
Torkelsbo fäbodvall [X 309] (Ljusdals sn)	13
NORDANSTIGS KOMMUN	13
Ersk Mats nybygge [X 107] (Hassela sn)	13
Gnarps fäbodområde [X 109] (Gnarps sn)	13
Holmyrberget - Gnarps skaten [X 103] (Gnarps sn)	13
Jättendalsbygden [X 100] (Jättendals sn)	14
Stakholmen [X 108] (Hassela sn)	14
Vålmyrknallen - Tjuvön [X 101] (Jättendals sn)	14
OCKELBO KOMMUN	14
Jädraås bruk och Tallås [X 704] (Ockelbo sn)	14
Ockelbo och Vi [X 700] (Ockelbo sn)	15
OVANÅKER KOMMUN	15
Alfta [X 503] (Alfta sn)	15
Born [X 554] (Ovanåkers sn)	15
Bygden norr om Alfta [X 500] (Alfta sn)	15
Gullberg [X 502] (Alfta sn)	16
Ovanåkers fäbodområde [X 559] (Ovanåkers sn)	16
Brattskuruvallen [X 505 B] (Alfta sn)	16
Skålsjön [X 505 A] (Alfta sn)	16
Voxna bruk [X 580] (Voxna sn)	16
Vängsbo [X 567] (Ovanåkers sn)	16
Älvkarlhed [X 501] (Alfta sn)	17
SANDVIKENS KOMMUN	17
Gysinge bruk [X 903] (Österfärnebo sn)	17
Gästrike-Hammarby bruk [X 912] (Årsunda sn)	17
Sandviken [X 900] (Sandvikens sn)	17
Årsunda [X 901] (Årsunda sn)	18
Österfärnebo [X 902] (Österfärnebo sn)	18
SÖDERHAMNS KOMMUN	18
Marmen [X 608] (Söderala sn)	18
Norråla centralbygd [X 606] (Norråla sn)	18
Prästgrundets fiskehamn [X 604] (Söderhamns sn)	19
Rönnskärs fiskehamn [X 610] (Söderhamns sn)	19
Skärså fiskehamn [X 607] (Norråla sn)	19
Söderåla [X 600] (Söderåla sn)	19
Söderhamns stad [X 603]	19
Trönö [X 601] (Trönö sn)	20
Vallvik [X 611] (Söderåla sn)	20

BOLLNÄS KOMMUN

Acktjära [X 421] (Hanebo sn)

Motivering:

Bymiljö av laga skifteskaraktär med stora hälsingegårdar.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, gårdsbebyggelse utmed väg, bysmedja, soldattorp, skolhus och spruthus.

Ersk-Pers i Östansjö [X 407] (Arbrå sn)

Motivering:

Sällsynt välbevarad gårdsanläggning med timrad 1800-talsbebyggelse i månghussystem.

(Gårdsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Gårdsbebyggelsen i lös gruppering, inägomarken.

Freluga [X 424] (Bollnäs sn)

Motivering:

Tidstypiskt *stationssamhälle* från sekelskiftet 1900, som vuxit fram ur Freluga by.

Uttryck för riksintresset:

Stationshus och annan sekelskiftesbebyggelse i påkostad panelarkitektur och Freluga by med odlingsmarker och stora utskiftade gårdar typiska för Voxnadalen.

Knupbodarnas fäbodvall [X 411] (Hanebo sn)

Motivering:

Fäbodmiljö med karaktäristisk 1700- och 1800-talsbebyggelse samt betesvall.

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse samt bevarat hägnadssystem.

Koldemo [X 406] (Arbrå sn)

Motivering:

Odlingslandskap och *bymiljö* med ståtliga hälsingegårdar.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark med flera odlingsrösen och stenmurar, utskiftade gårdar med värdefulla gårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen.

Myckelängarna [X 410] (Hanebo sn)

Motivering:

Ovanligt välbevarade våtmarker som utdikats under 1800-talet. (*Odlingslandskap med övervattnade slättermarker*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark med diken och kanaler, ängslador och övernattningsstugor för avlägset belägna gårdar.

Norrfly och Sörfly [X 408] (Hanebo sn)

Motivering:

Odlingslandskap och bymiljöer med ståtliga hälsingegårdar.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, täta bymiljöer kring bytorg samt utflyttade gårdar och *utanvidsbebyggelse*, karaktäristisk hälsingebebyggelse, vägsträckningar.

Vallsta [X 405] (Arbrå sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgångsbygd med rikt innehåll av fornlämningar och bebyggelse.

(Fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, gravfält med bl.a. två högar, Vallsta by med en fortfarande tät *bymiljö* och representativ hälsingebebyggelse samt *utanvidsbebyggelse* med bl.a. soldattorp, övriga byar med utflyttade gårdar.

Västerby och Rengsjö kyrkomiljö [X 412] (Rengsjö sn)

Motivering:

Bymiljö och kyrkomiljö med påkostad 1700- och 1800-talsbebyggelse präglad av protoindustriellt välstånd.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, medeltida kyrkplats och kyrkogård, 1790-talskyrka, gårdar med bevarad månghusbebyggelse från mitten av 1800-talet, flera vattendrivna anläggningar i mindre bäck.

Växbo [X 402] (Bollnäs sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgång med stora representativa hälsingegårdar från främst 1800-talet med anknytning till protoindustrin. (Bymiljö, Förindustriell produktionsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, bybebyggelse och utskiftade gårdar med värdefulla *gårdsmiljöer*, torrlägningsområdet Nyänget med omfattande ladulandskap samt vattendrivna linberedningsverk och kvarn.

GÄVLE KOMMUN

Forsbacka bruk [X 811] (Valbo sn)

Motivering:

Bruks- och industrimiljö med arkitekturhistoriskt intressant bebyggelse och plan från 1700-talet samt industri- och bostadsbebyggelse från sekelskiftet 1900.

Uttryck för riksintresset:

Rätvinklig plan, herrgårdsanläggning från 1700-talet med ekonomibyggnader och park, arbetarbostäder från 1800-talets början utmed bruksgatorna, industriområde vid bruksdamm med de flesta av ett järnbruks verkstadsbyggnader från omkring 1900 bevarade. Tjänstemannavillor från 1800- och 1900-tal.

I området ingår även:

Modernare bostadsbebyggelse.

Gävle (X 800) (Gävle sn)

Motivering:

Residens-, sjöfarts- och industristad, utförelshamn för Bergslagen, som speglar stadsbyggnadsutvecklingens olika faser från 1500-talet till 1900-talet i stadsplan och bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Den äldre bebyggelsen på bägge sidor om ån, runt kyrkan och slottet och i Gamla Gävle återgår i sin grundstruktur till 1500-talet genom bevarade långgator samt tvärgående vattugator. Den dominerande rutnätsplanen är typisk för 1600- och 1700-talen. Tillskotten de närmaste åren efter branden 1869 har varit föregångare och förebild för det sena 1800-talets esplanadplaner. Denna tid representeras också av de omfattande parkanläggningarna och grönstråken, där även de båda kyrkogårdarna ingår, samt den omgivande stenstadens tidstypiska arkitektur. Det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets ekonomiska och sociala struktur kan sammantaget utläsas i stadsgårdar, storstadsmässig stenhusbebyggelse, enklare småskalig bebyggelse söder om ån, hamnområdet med rader av magasinsbyggnader, fiskarstugor i stadsdelen Brynäs, villastaden från tiden kring sekelskiftet 1900, residensstadens karaktärsbyggnader, områden med industrietableringar och arbetarbebyggelse från början av 1900-talet, koloniträdgårdar samt 1920-talsarkitektur i offentliga byggnader och bostäder. Gävle som föregångare inom bostadssanering i stadsmiljö representeras av det modernistiska Söder med en genomarbetad stadsplan som karakteriseras av varierande hushöjder med punkthus och låghus från 1950- och 60-talen, samt en tydlig funktionsuppdelning i bostäder, handel och hantverk.

Hedesunda och Ön [X 807] (Hedesunda sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med fornlämningar och bebyggelse knutna till gamla kommunikationsleder. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, gravfält från såväl äldre som yngre järnålder, *lågtekniska järnframställningsplatser* på åsen i Dalälven, ett flertal yngre järnåldersgravfält intill byarna och ofta kombinerade med järnframställnings, kyrka och *sockencentrum*, bybebyggelse samt Hadeholms 1700-talsherrgård. Rester av våtmarksslätter utmed älven.

Norrlandet och Bönan [X 802] (Gävle sn)

Motivering:

Karaktäristisk fritidsmiljö med parklandskap och stora sommarvillor från 1800-talets senare del

samt fiskehamn. och tidig fritidshusbebyggelse. (*Sommarnöjesmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stora tomter och hus uppförda av borgare i Gävle. *Fiskehamnar* med bevarad äldre fiskarbebyggelse, i Bönan blandad med sommarvillor. Mellan vägen och sommarvillorna återfinns tidig och småskalig fritidshusbebyggelse.

I området ingår även:

Bönans lots- och fyrplats.

Oslättfors bruk [X 806] (Hille sn)

Motivering:

Bruksmiljö med en för 1700-talet representativ enhetlig bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Bostadsbebyggelse från 1700- och 1800-talen utmed en rak bruksgata, brukskapell från 1790-talet samt kolhus och bruksdamm.

Strömsbro [X 801] (Gävle sn)

Motivering:

Vattenkraftsbaserad *industrimiljö* med lång tradition samt kronobränneri och anlagd *förstad* från 1700-talets senare del och 1800-talet som visar industrisamhällets sociala skiktning.

Uttryck för riksintresset:

Bränneribyggnader och bostäder från 1700-talet med karaktär av traditionell bruksmiljö samt bostadsbebyggelse inom den 1795 och under 1800-talets lopp utlagda rutnätsplanen. Bomullsspinneri från 1800-talets mitt med tillhörande arbetarkaserner

Södra Valbobygden [X 808] (Valbo sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd, under förhistorisk och medeltid Gästriklands huvudbygd, där gamla strukturer är tydligt bevarade i landskap och bebyggelse.

(*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Järnåldersgravfält och lämningar efter *lågteknisk järnframställning* intill byarna, Gästriklands äldsta kyrkplats, lämningar av Valls *kungsgård*, flera *bymiljöer* med gammal bebyggelse samt *herrgårdsmiljö* vid Åby. Äldre oförändrade strukturer med vägar och hägnader.

Sätra [X 812] (Gävle sn)

Motivering:

Välplanerad *stadsdel* som anlagts mellan 1964 och 1975 med utgångspunkt i det tidiga 1950-talets planeringsideal. Området representerar efterkrigstidens bostadsförsörjning i samband med betydande folkomflyttningar från landsbygden till städerna och den efterföljande urbaniseringen och välfärdssamhällets framväxt. Genomförandet präglas av en hög arkitektonisk kvalitet.

Uttryck för riksintresset:

Stadsplanens helhetslösning med blandade hustyper och upplåtelseformer, genomgripande trafikseparering enligt SCAFT-planen med matarled och lokalgator, planskilda gång och cykelstråk,

tillgänglighet till service och grönområden. Funktionsuppdelningen och de tydliga influenserna från ABC-tankarna med centrumfunktionen mitt i området, en hög boendensitet i de centrala delarna av stadsdelen, en blandning av höghusbebyggelse insprängt i naturgeografin omringat av lägre lamellhus och de yttre områdena med radhus och villaområden.

HOFORS KOMMUN

Storberget och Tjärnäs [X 965] (Torsåkers sn)

Motivering:

Omfattande och teknikhistoriskt intressant *gruvmiljö* med bebyggelse från flera århundraden.

Uttryck för riksintresset:

Storbergets gruvområde med schakt och andra lämningar från 1700-talet och framåt samt Nyängs gruva med schakt och anrikningsverk från 1900-talet. Tjärnäs bergsmansverk av medeltida ursprung med lämningar efter dammar, *hytta* och smedja m.m.

I området ingår även:

Fagersta bymiljö.

Torsåker [X 961] (Torsåkers sn)

Motivering:

Gästriklands enda *bergslag* med *odlingslandskap*, präglad av äldre bergshantering med medeltida upprinnelse. (*Lågteknisk järnframställningsmiljö, Gruvmiljö, Stenbrott*).

Uttryck för riksintresset:

Lämningar från flera århundradens järnhantering, såsom landskapets största förhistoriska slaggvarp av lågteknisk typ, gruvhål, *hyttor*, smedjor och kalkbrott. *Bymiljöer* med stora 1800-talsgårdar.

HUDIKSVALLS KOMMUN

Agö, Dragö, Kråkö och Innerstö fiskehamnar [X 247] (Idenors, Njutångers och Rogsta sn)

Motivering:

Kust- och skärgårdsmiljö vars kontinuerliga utveckling sedan medeltiden genom landhöjningens påverkan på bebyggelselokaliseringen är särskilt tydlig, med representativ 1700- och 1800-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Draköns och Innerstöns medeltida lämningar i form av husgrunder, kapellgrund och *ödekyrkogård*. Agöns övergivna hamn med bebyggelselämningar, hamnplats med fiskarbebyggelse och *kapell* från 1660-talet. Kråkön med flera övergivna hamnlägen, hamnplats med fiskarbebyggelse och kapell från 1730-talet.

Bålsö fiskehamn [X 248] (Hudiksvalls sd)

Motivering:

En av gävleborgarnas största *fiskehamnar* med representativ bebyggelse från 1600- till 1800-talen.

Uttryck för riksintresset:

Gamla hamnen med bebyggelse lämningar och kapell från 1603, hamn från 1800-talet med tätt liggande fiskarbebyggelse samt kyrkogård.

I området ingår även:

Labyrinter.

Delsbo och Bjuråker [X 212] (Delsbo och Bjuråkers sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med en sedan 1700-talet ovanligt litet förändrad bebyggelsestruktur. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Odlingsmark, två järnåldersgravfält, byar och gårdslägen i karaktäristiska höjdlägen med typisk hälsingebebyggelse, vägsträckningar samt *sockencentra* vid Delsbo och Bjuråker.

Enånger [X 234] (Enångers sn)

Motivering:

Kyrkomiljö och *sockencentrum* med två kyrkobyggnader och prästgård med 1700-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Medeltidskyrka, ny kyrka från 1840-talet, prästgård, sockencentrumbebyggelse från 1800-talets slut samt bondgårdar med samtida panelarkitektur.

Forsa [X 202] (Forsa sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med järnålderslämningar tydligt knutna till nuvarande bebyggelsestruktur. Anmärkningsvärt storslagna hälsingegårdar från 1800-talet. Protoindustriellt centrum med anläggningar knutna till vattendragen. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö, Tidigindustriell miljö, Kanalmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, flera järnåldersgravfält och förhistoriska boplatser med bl.a. husgrundsterrasser från äldre järnåldern, *kyrkomiljö* med medeltida stenhus, byar med storslagna hälsingegårdar i karaktäristiska lägen, lämningar efter protoindustriella anläggningar samt vattenleden till Strömbacka och Movikens bruk (se dito), den s.k. Tamms kanal från 1858.

I området ingår även:

Sörforsa linspinneri som visar övergången mellan protoindustri och modern textilindustri med arkitekturhistorisk intressant fabriks- och bostadsbebyggelse.

Hudiksvalls stad [X 200] (Hudiksvalls sfg)

Motivering:

Stadsmiljö präglad av handel, sjöfart och fiske som visar stadsbyggnadsutvecklingen från 1600-talet till 1900-talets början med tydlig kontrast mellan den äldre småskaliga trästadsbebyggelsen och

senare bebyggelse från träpatronepoken. (*Kust- och skärgårdsstad*).

Uttryck för riksintresset:

Bevarade rester av ett äldre, oregelbundet stadsplanemönster och det reglerade och utvidgade gatunätet från 1700-talets slut och 1800-talet. Sjöbodas och hamnmagasins vid Strömmingssundet, den enklare trästadsbebyggelsen i Fiskarstan och påkostade borgargårdar i trä från tiden efter stadsbranden 1792. Kyrka och prästgård från 1600- och 1700-talen, planterade stråk och esplanader samt putsade hus och områden med friliggande flerfamiljshus från 1800-talets senare del och tiden kring sekelskiftet 1900. Arbetarförstaden Åvik.

Hälsingtuna och Hög [X 203] (Hälsingtuna och Högs sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd, under järnålder och medeltid kärnområde i det mellersta av Hälsinglands folkland Sunded, med ett stort antal fornlämningar från järnåldern och medeltida byggnader, samt karaktäristisk hälsingebebyggelse. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, gravar och gravfält från såväl äldre som yngre järnålder varav främst de yngre har en nära koppling till nuvarande bebyggelsestruktur, husgrundsterrasser och runstenar. I Hälsingtuna landskapets största runsten, *fornborg* och medeltidskyrka med försvarstorn. I Hög, plats för *kungsgård*, storhögar, tingsplats och medeltida kyrka. By- och gårdsbebyggelse i skogsbyn och på höjdlägen med karaktäristiska hälsingegårdar samt ängslador på den forna ängsmarken.

Iggesunds bruk [X 205] (Njutångers sn)

Motivering:

Bruks- och industrimiljö som visar på det industriella genombrottet, med landets bäst bevarade bessemerverk.

Uttryck för riksintresset:

Herrgårdsanläggning från 1720-talet, masugnar, bessemerverk och arbetarbostäder från 1870- och 1880-talen, monumental slagghög samt disponent- och tjänstemannabostäder, kontor och kyrka från 1900-talets början omgivna av parklandskap.

Kuggörens fiskehamn [X 244] (Rogsta sn)

Motivering:

Fiskehamn med en för 1700- och 1800-talen mycket representativ bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Vid hamnen tätt liggande fiskarstugor, sjöbodas och båthus samt kapell från 1781.

I området ingår även:

Labyrint samt gravfält med rösen och stensättningar.

Njutånger [X 206] (Njutångers sn)

Motivering:

Kyrkby och *sockencentrum* med ovanligt välbevarad medeltidskyrka i kommunikationsmässigt läge vid havsvik.

Uttryck för riksintresset:

1300-talskyrka samt klockstapel, prästgård, skolhus och agrar bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Odlat dalgångsstråk ner till havet där ett antal sjöbodar ligger.

Råbergsvallen [X 207] (Delsbo sn)

Motivering:

Fäbodmiljö med karaktäristisk 1700- och 1800-talsbebyggelse samt betesvall och skogsbete.

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse utmed fäbodgata. Beteslandskap.

Strömbacka och Movikens bruk [X 201] (Bjuråkers sn)

Motivering:

Transport- och teknikhistoriskt intressanta *bruksmiljöer* från 1700- och 1800-talen med samtliga komponenter bevarade.

Uttryck för riksintresset:

Strömbacka bruk från 1700-talet med enhetlig bruksgata från 1800-talet tillkommen under påverkan av de stora upplandsbruken. Herrgård, kapell, lantbruksbyggnader och bruksområde med smedjor m.m. Movikens masugn från 1790-talet med tillhörande mangård, arbetarbostäder och hamn för malmpråmar belägen vid Norra Dellen (Vattenleden fortsätter i Forsa, se dito). Transportväg mellan industrianläggningarna, med milstolpar och minnessten. *Odlingslandskap* som vittnar om brukets självhushållning.

LJUSDALS KOMMUN

Bygden kring Onsängssjön [X 312] (Ljusdals sn)

Motivering:

Odlingslandskap med en för Hälsingland mycket typisk bebyggelsestruktur med äldre bylägen, utskiftade gårdar och *utanvidsbebyggelse*. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Yngre järnåldersgravfält vid heden, byar i svaga höjdlägen samt utflyttade friliggande gårdar och *utanvidsbebyggelse*. Bebyggelsen har till övervägande del panelarkitektur från sekelskiftet 1900.

Digerkölsvallen [X 321] (Färila sn)

Motivering:

Fäbodmiljö i höjdläge utan modern vägförbindelse med välbevarad inäga samt 1700- och 1800-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse samt hävdad vall.

Fågelsjö finnmarksby [X 326] (Orsa sn)

Motivering:

En i mycket sen tid koloniserad trakt med *finngård* från 1700-talet samt skogsarbetar och nybyggsamhälle från sekelskiftet 1900, knutet till Inlandsbanan. (*Järnvägsmiljö, Skogsbygd*).

Uttryck för riksintresset:

Gårdsanläggning ovanligt välbevarade byggnader från 1700-talet med bl.a. bössmedja. Torp och skogsarbetarbostäder från 1800- och 1900-talen, *kapell*, skola affär m.m. samt järnvägsstation som speglar den ekonomiska uppgången under främst början av 1900-talet.

Harsens fäbodvall [X 331] (Järvsö sn)

Motivering:

Fäbodmiljöer med delvis mycket välbevarad 1700- och 1800-talsbebyggelse samt betesmark.

Uttryck för riksintresset:

Två husklungor, Storvallen och Lillvallen. Bebyggelsen på Storvallen ligger på ömse sidor om fägatan.

Håvra [X 313] (Färila sn)

Motivering:

Bymiljö med byggnader som tydligt visar byggnadstraditionens förändring under 1800-talet.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, typiska hälsingegårdar från 1700-talet till omkring år 1900 i olika stilar, från rödfärgat timmer till snickarglädje.

I området ingår även:

Två arkitekturhistoriskt värdefulla skolhus från 1900-talet.

Järvsö [X 300] (Järvsö sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgångsbygd med ovanligt stora slätter- och betesmarker, representativ hälsingebebyggelse från 1700- och 1800-talet med anknytning till protoindustrin samt *sockencentrum*. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö, Bymiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Odlingsmark med våtmarker i dalbotten och ängslador. Kyrkön med Järvsö kyrka från 1800-talet - en av landets största sockenkyrkor, prästgård från 1730-talet och en av landskapets intressantaste runstenar, Stene gård med herrgårdsliknande bebyggelse från 1800-talets andra hälft, byar belägna på högre partier med ståtliga hälsingegårdar. Linberedningsverk samt rester av andra vattendrivna anläggningar.

Karsjö [X 302] (Järvsö sn)

Motivering:

Odlingslandskap och *bymiljö* med delvis mycket representativ hälsingebebyggelse från främst 1800-talet.

Uttryck för riksintresset:

Odlingsmarker, bybebyggelse med bygata, stora hälsingegårdar med framförallt gården Gammel-

Låks.

Kvistabäckens flottled [X 328] (Ramsjö sn)

Motivering:

Teknikhistoriskt intressant flottled från sekelskiftet 1900 med hela fördämningssystemet bevarat. (Skogsbruksmiljö).

Uttryck för riksintresset:

5 km lång flottled med dammar och stenrännor.

Mågamon [X 330] (Ljusdals sn)

Motivering:

För landet ovanligt omfattande koncentration av *lågtekniska järnframställningsplatser* och kolningsgropar.

Uttryck för riksintresset:

150 kolningsgropar och närmare 40 slagghögar.

Nors ångsåg [X 307] (Ljusdals sn)

Motivering:

Intakt sågverksmiljö från 1890-talet.

Uttryck för riksintresset:

Industrialanläggning där all maskinutrustning bevarats med sågverk, maskinhus, spånhus, smedja samt arbetarbostad med uthus.

Prästvallen [X 332] (Järvsö sn)

Motivering:

Fäbodmiljö med 1700- och 1800-talsbebyggelse som tydligt visar utvecklingen mot fast bosättning.

Uttryck för riksintresset:

Representativ och ovanligt välbevarad fäbodbebyggelse samt exempel på fast bosättning med bebyggelse och uppodlad mark från slutet av 1800-talet.

Stocksbo [X 317] (Färila sn)

Motivering:

Bymiljö med en för sekelskiftet 1900 representativ bebyggelse och teknikhistoriskt intressanta vattendrivna anläggningar. (*Tidigindustriell miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, gårdar med ovanligt rik panelarkitektur med lövsågade detaljer. Vattendrivna sågverk, tröskverk, kvarn, kraftstation m.m.

Storhaga och Sunnanå [X 311] (Ljusdals sn)

Motivering:

Odlingslandskap med ovanligt tät bybebyggelse med hälsingegårdar av oskiftad karaktär från främst

1800-talet. (*Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gårdstomter på rad utmed bygatorna, stora representativa hälsingegårdar.

Svedbovallen [X 301] (Järvsö sn)

Motivering:

En av landskapets bäst bevarade fäbodvallar med hävdad betesmark. (*Fäbodmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse från i huvudsak 1800-talet, fägata och betesmarker.

Torkelsbo fäbodvall [X 309] (Ljusedals sn)

Motivering:

Vetenskapligt intressant *fäbodmiljö* med eventuellt ursprung som bodland under 1700-talet och med alla fäbodens byggnader bevarade.

Uttryck för riksintresset:

Ovanligt stora stugor och gemensamhetsfähus samt andra uthus. Hävdad betesmark samt fossil åkermark.

NORDANSTIGS KOMMUN

Ersk Mats nybygge [X 107] (Hassela sn)

Motivering:

Odlingslandskap kring *finngård* med ovanligt välbevarad 1700- och 1800-talsbebyggelse samt odlingslandskap.

Uttryck för riksintresset:

Nybygge från 1700-talet med timrad ofärgad månghusbebyggelse omgiven av hävdad inäga, damm, skog.

Gnarps fäbodområde [X 109] (Gnarps sn)

Motivering:

Kärnan i ett tätt fäbodområde bestående av *fäbodmiljöer* med 1700- och 1800-talsbebyggelse samt *odlingslandskap*, förbundna av en vallstig.

Uttryck för riksintresset:

Fäbodvallarna Frästavallen, Vallenbodarna, Västansjövallen och Åsvallen med karaktäristisk timrad månghusbebyggelse samt på flera platser välhävdade betes- och slättermarker.

Holmyrberget - Gnarpsskatan [X 103] (Gnarps sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö från bronsåldern och äldre järnåldern, ingående i det norrländska kuströsestråket.

Uttryck för riksintresset:

Stråk med rösen från två tidsskeden, dels högre belägna långrösen och runda rösen med brätten eller andra kantkonstruktioner, dels lägre belägna större rösen utan kantkonstruktioner och särpräglade rader av tätt liggande stensättningar med kal stenfyllning.

Jättendalsbygden [X 100] (Jättendals sn)

Motivering:

Odlingslandskap i centralbygd, under järnålder och medeltid kärnområde i den nordligaste av Hälsinglands bygder Nordanstig, med järnålderslämningarna knutna till nuvarande bebyggelsestruktur. (*Fornlämningssmiljö, Kungsgård, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Flera järnåldersgravfält och inslag av storhögar, runsten, plats för medeltida kungsgårdskomplex och byar med förhistoriska -stanamn. Karaktäristisk hälsingebebyggelse med stora gårdar från främst 1800-talet.

I området ingår även:

Nyklassicistisk kyrka.

Stakholmen [X 108] (Hassela sn)

Motivering:

Bymiljö med en för 1800-talet och trakten speciell byggnadstradition samt *odlingslandskap*.

Uttryck för riksintresset:

Fyrkantsbyggda gårdar med ekonomibyggnader i vinkel, täckta av valmade tak som möjliggjort stora byggnadsvolymer.

Vålmyrknallen - Tjuvön [X 101] (Jättendals sn)

Motivering:

Fornlämningssmiljö från bronsåldern, ingående i det norrländska kuströsestråket.

Uttryck för riksintresset:

Stråk med runda rösen och långrösen med inslag av kistkonstruktioner och kallmurade kanter, uppförda på båda sidor om det sund som under forntiden skilde Tjuvön från fastlandet.

OCKELBO KOMMUN

Jädraås bruk och Tallås [X 704] (Ockelbo sn)

Motivering:

Industrimiljö som tydligt speglar 1800-talets övergång från traditionell *bruksmiljö* till litet industrisamhälle.

Uttryck för riksintresset:

Bruksområde med masugn och lancashiresmedja, herrgård, arbetarbostäder, intakt stationsområde, järnväg till Tallås för malmtransporter.

I området ingår även:

Gästriklands mest omfattande komplex av fångstgropar av norrländsk typ. Modern bostadsbebyggelse av arkitekturhistorisk betydelse.

Ockelbo och Vi [X 700] (Ockelbo sn)

Motivering:

Fornlämningsrik förhistorisk centralbygd med åsväg, *sockencentrum* med Gästriklands största sockenkyrka, järnvägs- och brukssamhälle. (*Fornlämningsmiljö, Bruksmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Flera gravfält från järnåldern, ofta med slagg i gravanläggningarna, ett stort antal *lågtekniska järnframställningsplatser*, varav flera belägna på gravfält, runsten (modern kopia), Vi säteri som i slutet av 1700-talet blev järnbruk med herrgård, damm och övriga bruksbyggnader, bl.a. ett bevarat valsverk från 1800-talet, lantbruksbyggnader samt bruksgata med bostadsbebyggelse. Ockelbo *stationssamhälle* med representativ sekelskiftesbebyggelse utmed huvudgatan - den gamla landsvägen på åsen. Ockelbo kyrka från 1790-talet.

OVANÅKER KOMMUN

Alfta [X 503] (Alfta sn)

Motivering:

Sockencentrum och länets bäst bevarade *stationssamhälle*.

Uttryck för riksintresset:

Kyrka, prästgård, kyrkby, skola och fattighus m.m. Stationssamhälle från sekelskiftet med gatunät och påkostad träbebyggelse.

Born [X 554] (Ovanåkers sn)

Motivering:

Den västligaste av Voxnadalens förhistoriska bygder med en för dalgången under 1700-och 1800-talen typisk byggnadskultur. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Dalgångsbygd med gravhögar och stensättningar från järnåldern utmed Voxnan, typiska hälsingegårdar med stora ekonomibyggnader.

Bygden norr om Alfta [X 500] (Alfta sn)

Motivering:

Odlingslandskap med en för Hälsingland karaktäristisk *laga skifteskaraktär* med utomordentligt värdefulla *bymiljöer*. (*Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, bymiljöer och utflyttade gårdar med stora hälsingegårdar. Vattenverk, bl.a kvarnen vid Uppegårds. *Utanvidsbebyggelse* vid Näsbyns bygräns samt tätortsliknande bebyggelse från sekelskiftet 1900 vid Långhed.

Gullberg [X 502] (Alfta sn)

Motivering:

Ett för Hälsingland ovanligt småskaligt *odlingslandskap* med bebyggelse som uppkommit ur finnkolonat och som speglar utvecklingen från 1600- till 1900-tal. (*Finnbebyggelse*).

Uttryck för riksintresset:

1600-tals *nybygge* i höjdläge med gårdsbebyggelse. *Gårds- och torpmiljöer*. Per-Albintorp från 1900-talet. Småskaliga odlingsmarker.

Ovanåkers fäbodområde [X 559] (Ovanåkers sn)

Motivering:

Länets bäst bevarade *fäbodmiljöer* med 1700- och 1800-talsbebyggelse och odlingsmarker.

Uttryck för riksintresset:

Ett tiotal fäbodpar med byggnader och inägor, framförallt Gräsbo, Torpet och Våsbo.

Brattskuruvalen [X 505 B] (Alfta sn)

Motivering:

Fäbodmiljö med 1800-talsbebyggelse, välhävda betes- och åkermarker. (*Forn- och medeltida vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fäbodbebyggelse bl.a. för gården Tulpans samt odlingsmark, hägnader och rester av vattenanläggningar. Äldre vägsystem med hålväg.

Skålsjön [X 505 A] (Alfta sn)

Motivering:

Odlingslandskap kring finnkolonat med 1800-talsbebyggelse och ovanligt välbevarade odlingsspår. (*Finnbebyggelse*).

Uttryck för riksintresset:

1600- och 1700-tals *nybyggen* med odlingsmarker och timrad bebyggelse. Gården Tulpans med omfattande hägnadssystem och odlingsrösen.

Voxna bruk [X 580] (Voxna sn)

Motivering:

Liten *bruksmiljö* med en för 1700-talet typiskt isolerad lokalisering och bebyggelsestruktur.

Uttryck för riksintresset:

Herrgård omgiven av planterad park, spridd bostadsbebyggelse, brukskyrka samt bruksområde med kvarn, kraftverk och bevarad lancashiresmedja.

Vängsbo [X 567] (Ovanåkers sn)

Motivering:

Odlingslandskap med bebyggelse som visar ett tydligt samband mellan 1700- och 1800-talens välmående jordbruk och protoindustri. (*Bymiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

By av hög ålder med gårdar som genom topografin fått relativt utspridda lägen. Bebyggelsen är av hög kvalitet med stora och välbevarade bostadshus och ladugårdar. I byns centrum finns en betesmark samt flera vattenverk såsom linskäkt, kvarn och tröskloge. *Utanvidsbebyggelse* norr om byn.

Älvkarlhed [X 501] (Alfta sn)

Motivering:

Bymiljö utmed med ovanligt omfattande och välbevarat månghussystem från 1700- och 1800-talen placerade.

Uttryck för riksintresset:

Stora hälsingegårdar med ålderdomlig bebyggelse utmed bygata samt friliggande gårdar och ett flertal ängslador i *odlingslandskapet*.

SANDVIKENS KOMMUN

Gysinge bruk [X 903] (Österfärnebo sn)

Motivering:

Omfattande och arkitekturhistoriskt intressant *bruksmiljö* från 1700-talet.

Uttryck för riksintresset:

Rätvinklig plan, stor herrgårdsanläggning med huvudbyggnad från 1830-talet, enhetlig 1700-talsbebyggelse utmed bruksgata, fördämningssystem, ruiner efter masugn och andra av brukets byggnader samt broar över Dalälven. Komplementsamhälle med *egnahem* och *småbruk* från 1900-talets början.

Gästrike-Hammarby bruk [X 912] (Årsunda sn)

Motivering:

Industrimiljö där förhållandet mellan klassisk bruksbebyggelse och modern arkitektur är särskilt tydlig. (*Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Herrgårdsbebyggelse med parkanläggning från bruksepoken under 1700- och 1800-talen, bostadsbebyggelse från pappersbruksepoken under 1900-talet samt bostäder ritade av Ralph Erskine som idag präglar miljön.

Sandviken [X 900] (Sandvikens sn)

Motivering:

Stads- och industrimiljö från 1800-talet som visar den bostadssociala strukturen i ett bolagsägt, välplanerat "idealsamhälle".

Uttryck för riksintresset:

Enhetliga bostadsområden av brukskaraktär uppförda under 1860- och 1880-talen för järnverksarbetare inom en rätvinklig rutnätsplan samt gemensamhetsanläggningar i form av

samlingslokal, skolor, bruksmäss m.m. *Järnvägs miljön*, kanalen, industribyggnader och järnverkets kontor.

Årsunda [X 901] (Årsunda sn)

Motivering:

Odlingslandskap med betydande och mycket illustrativa *fornlämningsmiljöer* som visar kopplingen mellan gravfält och *lågteknisk järnframställning*. (*Kyrkomiljö, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gästriklands största yngre järnåldersgravfält med högar och runda stensättningar med inslag av slagg i fyllningarna, vid foten av åsen ett flertal lågtekniska järnframställningsplatser med rester av slaggvarp, gammal vägsträckning på rullstensås, medeltida kyrka med prästgård, bybebyggelse och rester av gamla våtmarker där myrmalm kan ha hämtats under förhistorisk tid.

Österfärnebo [X 902] (Österfärnebo sn)

Motivering:

Odlingslandskap utmed forntida kommunikationsled med omfattande fornlämningar i form av gravfält och järnframställningsplatser knutna till nutida bebyggelse. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gästriklands största äldre järnåldersgravfält, yngre järnåldersgravfält, omfattande lämningar efter *lågteknisk järnframställning* i anslutning till åsrygg i Dalälven, gammal vägsträckning, 1800-talskyrkan samt *bymiljöer*.

I området ingår även:

Gropkeramiska stenålderboplatser.

SÖDERHAMNS KOMMUN

Marmen [X 608] (Söderala sn)

Motivering:

Ovanligt omfattande koncentration av *lågtekniska järnframställningsplatser* och kolningsgropar från yngre järnålder.

Uttryck för riksintresset:

Järnframställningsplatser med ett åttiotal slaggförekomster och ett stort antal kolningsgropar, belägna runt sjön Marmen.

Norråla centralbygd [X 606] (Norråla sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd, under järnålder och medeltid kärnområde i den sydligaste av Hälsinglands bygder, Alir, med nuvarande bebyggelsestruktur och fornlämningar knutna till varandra. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Odlingslandskap i dalgång, spridda gravanläggningar intill byarna, läge för medeltida *kungsgård*,

byar i sluttningslägen med representativa hälsingegårdar, centralt belägen *kyrkomiljö* samt ladlandskap i dalbotten.

I området ingår även:

Vid Kungsgården en vattendriven smedja samt ett Vasamonument.

Prästgrundets fiskehamn [X 604] (Söderhamns sn)

Motivering:

En sedan vikingatid utnyttjad *fiskehamn* med olika hamnlägen och karaktäristisk 1800-talsbebyggelse. (*Forn- och medeltida kustmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Äldre hamnplats med bebyggelseämningar, gravrösen från vikingatid och labyrint. Nyare hamn med tätt sammanklungad bebyggelse, kapell från 1830 samt begravningsplats.

Rönnskärs fiskehamn [X 610] (Söderhamns sn)

Motivering:

Lots- och tullstation samt liten *fiskehamn* som representerar det tidiga 1900-talets bebyggelsehistoria. (*Farledsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Byggnader för lots- och tullstation, ett mindre antal sjöbodas och flera bostadshus från början av 1900-talet i panelarkitektur.

Skärså fiskehamn [X 607] (Norråla sn)

Motivering:

Länets största *fiskehamn* med representativ 1800-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelseämningar från äldre hamnläge. Omfattande fiskebebyggelse på rad vid den nuvarande hamnen.

Söderåla [X 600] (Söderåla sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med ett rikt innehåll av fornlämningar och bebyggelse knutna till en ås. (*Fornlämningssmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Flack odlingsbygd, gravfält och storhög från yngre järnåldern, tidigmedeltida korskyrka, *sockencentrum*, *bymiljöer* med stora hälsingegårdar.

Söderhamns stad [X 603]

Motivering:

Stadsmiljö präglad av handel, tidig industri, sjöfart och fiske samt från 1800-talet träindustrin. Ett uttryck för centralmaktens stadspolitik under 1600-talet, med nygrundade städer vid Norrlands älvmyningar, och för den industriella expansionen vid 1800-talets slut. (*Hamn- och sjöfartsstad*).

Uttryck för riksintresset:

1600-talets stadskärna i området kring Rådhusorget, som genom senare regleringar givits en regelbunden form. Korskyrka från 1600-talet, gevärsfaktori med byggnader från 1700-talet, trästadsbebyggelse. Fiskarstaden Öster med äldre bebyggelsemönster. Rymlig rutnätsplan med planteringar från tiden efter stadsbranden 1876 och påkostad 1800-talsbebyggelse. Stenskodda kajer, hamnmagasin, järnvägsstation samt järnvägsviadukt. Utsiktstorn från 1880-talet.

I området ingår även:

Ruinerna efter det medeltida fästet Faxehus.

Trönö [X 601] (Trönö sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgångsbygd med ålderdomlig struktur och med bebyggelsen knuten till höjdlägen.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, *kyrkomiljö* med kyrka, bogårdsmur och stigluckor från medeltiden, prästgård, *bymiljöer* med värdefull bebyggelse, *utanvidsbebyggelse* och ängslador.

Vallvik [X 611] (Söderala sn)

Motivering:

Teknik- och arkitekturhistoriskt intressant *industrimiljö* med representativ bostadsbebyggelse från 1900-talets början.

Uttryck för riksintresset:

Massfabriksbyggnader från omkring 1910 samt samtida arkitektritade tjänstemanna- och arbetarbostäder ritade av Torben Grut.